

Галицька О. Б.,
докторка філософії, доцентка,
доцентка кафедри німецької філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

МОВНІ /МОВЛЕННЄВІ СТАНДАРТИ-КЛІШЕ ДЛЯ РЕФЕРУВАННЯ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ

Анотація. У статті наведено мовні /мовленнєві стандарти-кліше для навчання мультилінгвального реферування публіцистичного тексту німецькою та англійською мовами для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, за освітньо-професійною програмою «Мова і література (німецька /англійська). Переклад», які вивчають німецьку або англійську мову як другу іноземну мову. У статті проаналізовано лінгводидактичні вміння, необхідні для створення ексерпту публіцистичного тексту німецькою та англійською мовами, а також механізм відбору доцільних німецько- та англійськомовних комунікативних засобів, необхідних для розвитку вмінь мультилінгвального реферування публіцистичних текстів на просунутому етапі, тобто рівні B2 згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Роботу зі створення ексерпту умовно розмежовуємо на підготовчий етап (визначення інформативності публіцистичного тексту), етап аналітичних операцій (компресія публіцистичного тексту на смислового та структурного рівнях), етап синтетичних операцій (оформлення здобутої та скомпресованої інформації у вторинний текст, ексерпт). На основі наведеного алгоритму навчання реферуванню авторка аналізує позитивний результат використання відповідної методики в освітньому процесі. Для тренувального ефекту реферування наведено покрокові запитання, відповідаючи на які здобувачі вищої освіти вдосконалюють майстерність мультилінгвального реферування. У процесі самостійної роботи здобувачу вищої освіти необхідно вивчити мовні /мовленнєві стандарти-кліше покрокового алгоритму мультилінгвального реферування, недоліками якого є буквальний переклад, який породжує «нові терміни». Виявлено труднощі, пов'язані з виходом студентів на невідготовлене мовлення. Проаналізовано інструментарій штучного інтелекту для реферування.

Ключові слова: мовні /мовленнєві стандарти-кліше, реферування, ексерпт.

Постановка проблеми. Мовна /мовленнєва вправність, тобто високий рівень мовних /мовленнєвих навичок, лишається неодмінною умовою високої кваліфікації випускників та, відповідно, успіху на професійній ниві. Обізнаність з арсеналом виражальних засобів для реферування публіцистичної статті надає мотивовану можливість працювати здобувачам вищої освіти саме в жанрі публіцистичної літератури. Результатом реферування є ексерпт, який укладено на основі аналітико-синтетичної переробки інформації, що здобуто з першоджерела – сучасного публіцистичного тексту. У статті послугуємо самі терміном «ексерпт» (пор.: нім. *exzerpt*; англ. *abstract, summary*; укр. *анотація, реферат*), який активно використовується в німецькомовному академічному обігу [1].

Роботу зі створення ексерпту здійснюємо у межах таких етапів: підготовчий етап, метою якого є визначення інформативності публіцистичного тексту; етап аналітичних операцій, метою якого є компресія публіцистичного тексту на смислового та структурного рівнях; етап синтетичних операцій, метою якого є оформлення здобутої та скомпресованої інформації у вторинний текст, ексерпт.

Не дивлячись на свою актуальність, проблема навчання мультилінгвального реферування не отримала достатньої наукової інтерпретації, необхідної під час реферування україномовних публіцистичних текстів німецькою, англійською та іншими мовами.

Аналіз останніх досліджень. Уже були у центрі уваги науковців лінгво-стилістичні особливості газетних текстів англійськомовної преси як засоби впливу на читацьку аудиторію [2]. Предтечею цієї статті була методична розробка «Реферування публіцистичного тексту німецькою мовою» [3]. Видана малим накладом і призначена колегам-лінгвістам та здобувачам вищої освіти, так би мовити для внутрішнього вжитку, вона містить практичні поради для якісного реферування україномовної статті німецькою мовою. Проте це видання зацікавило й викладачів, які реферують україномовні статті англійською та іншими мовами. Проблема правильно ексерптувати публіцистичні тексти різними мовами виявилася доволі злободенною. Це спонукало мене продовжити роботу над дієвим «рецептом» ефективного реферування.

Тому визначаємо **мету цієї статті** як систематизацію дієвих мовних /мовленнєвих стандартів-кліше для навчання мультилінгвального реферування публіцистичного тексту німецькою та англійською мовами для здобувачів вищої освіти, які вивчають німецьку або англійську мову як другу іноземну мову.

Виклад основного матеріалу. Під час викладання освітнього компонента «Друга іноземна мова (німецька /англійська)» для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня галузі знань «03 Гуманітарні науки», спеціальності «035 Філологія», за освітньо-професійною програмою «Мова і література (німецька /англійська). Переклад» у ВНУ імені Лесі Українки (2019–2022 рр.) було доведено ефективність розробленого алгоритму навчання ексерптувати сучасні публіцистичні тексти на рівні B2 згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Важливими ознаками вдалого реферування публіцистичного тексту є адекватність, інформативність, стислість та достовірність. Адекватність означає, що ексерпт повинен бути таким, щоб у читача /слухача ексерпту німецькою /англійською мовами виник той самий комплекс уявлень та умовиводів, що й у читача /слухача оригіналу. Інформативність при-

пускає, що в ексцерпті концентровано розкривається сутність питань, наводяться важливі висновки та обгрунтовані фактичні відомості, але з тим обсягом, який виявиться доцільним для адекватного сприйняття статті. Звідси стислість визначається здатністю референта передати максимум можливих відомостей оригіналу, але мінімізуючи обсяг ексцерпту. Достовірність полягає у тому, щоб донести основний зміст первинного документа, у нашому випадку публіцистичного тексту, не допускаючи спотворення думок та концепцій автора цього тексту, тобто журналіста авторитетного видання.

Обсяг ексцерпту (вторинного тексту) становить 10–1 %, тобто у середньому 1/8 обсягу вихідного (первинного) тексту. Однак слід урахувати, що показник ступеня компресії, якщо джерело та ексцерпт укладено різними мовами, буде залежати не тільки від характеру первинного тексту та майстерності референта-перекладача, а й від аналітичної чи синтетичної будови задіяних мов. Приміром для порівняння візьмемо україномовний оригінал та його німецько- та англійськомовні ексцерпти: підрахунок слів у «Сервісі «Статистика»» буде відрізнятися у цих мовах. Слова в німецькій мові значно довші й інформативніші, ніж в українській мові, у якій слова, у свою чергу, є довшими, ніж в англійській мові з її аналітичною будовою та превалюючими односкладовими словами. Зрозуміло, що подвійні чи потрійні заперечення української мови відсутні в німецькій та англійській мовах. У цих мовах переважають артиклі, тоді як в українській мові вони відсутні.

За своїми мовними та стилістичними властивостями ексцерпт відрізняється від першоджерела, оскільки референт-перекладач використовує інші терміни для позначення узагальюючих понять та будує речення відповідно до стилю ексцерпту. Для ексцерпту важливо, щоб він був стислим та чітким за викладом. У фокусі ексцерпту – тільки факти, а про факти слід писати лаконічно, без загальних фраз та роздумів. Ясність ексцерпту залежить від точності формулювань, що досягається референтом-перекладачем, якщо він знає алгоритм мультілінгвального реферування. Щоб виклад ексцерпту забезпечував семантичну адекватність, семантичну еквівалентність, стислість та логічну послідовність, необхідно знати та використовувати відповідні лексичні та граматико-стилістичні засоби, аналізу яких і присвячено статтю.

Адекватність та еквівалентність досягаються правильним уживанням термінів та понять, а стислість – економною структурою речень та використанням відповідної лексики. Далі наведемо слова та словосполучення, завдяки яким досягається ущільнення інформації та уникнення надмірності.

Оскільки здобувачі вищої освіти мають труднощі в пошуку мовних /мовленнєвих стандартів-кліше та маневруванні ними, тому наведемо рекомендовані слова та словосполучення, які варто вживати в німецько- та англійськомовних ексцерптах для позначення відповідних смислових аспектів. Ці слова та словосполучення, які називаються маркерами, на відміну від ключових слів, характеризують ексцерпт не змістовно, а описово. Однак саме застосування цих мовних кліше сприяє підготовці доброякісних ексцерптів.

SCHRITT 1: EINLEITUNG

Titel des Artikels:

нім. *Ich habe einen Artikel [unter dem Titel ...] gelesen. Der zu referierende Artikel heißt Der Titel (die Schlagzeile) lautet so Die Zeitung /die Zeitschrift bringt einen Artikel unter dem*

Titel ... heraus. Der Artikel hat den Titel Der Artikel, über den ich spreche/referiere, heißt

англ. *It was interesting to read an article titled ..., It was a pleasure to read a paper titled ...*

Quelle:

нім. *Der Artikel, über den ich heute berichten werde, ist der Zeitschrift ... entnommen. Der zu referierende Artikel ist der Zeitung ... entnommen. Der Artikel wurde in der Zeitung/auf der Internetseite ... veröffentlicht/publiziert/abgedruckt. Der Artikel ist der online-Ausgabe der Zeitung ... entnommen. Er wurde in der Zeitung (Zeitschrift, Broschüre) ... veröffentlicht. Er erschien in der Zeitung Es handelt sich um einen Artikel aus der X-Zeitung. Der Artikel stammt aus der X-Zeitung.*

англ. *I was pleased to read an article titled "... published in [The New Times, August 29].*

Name des Autors: нім. *Der Autor /die Autorin (Verfasser /die Verfasserin) des Artikels ist Der Autor / die Autorin des Artikels ist unbekannt / heißt*

Entstehungszeit, -ort: нім. *Der Artikel wurde ... veröffentlicht.*

Anfängliche Vermutung: нім. *Die Hauptthese des Artikels würde ich / könnte man so formulieren*

Цей крок, який сигналізує та інформує, слугує скороченим пошуковим елементом (референт надає бібліографічну довідку), а також додатковим викладом прогнозування теми та змісту статті.

SCHRITT: HAUPTTEIL

Thema des Artikels:

нім. *In diesem Artikel thematisiert der Autor /die Autorin In diesem Artikel ist die Rede von (Dat) Es geht hier um (Akk) Der Artikel ist dem Problem ... gewidmet. / Er behandelt das Problem Der Artikel betrifft Der Artikel / der Text handelt von Im Artikel /im Text, den ich referiere, geht es um Das Thema (des Artikels) ist Im Artikel wird von ... berichtet. Der Artikel hat das Thema Der Artikel handelt von Es geht in dem Artikel um (das Thema / die Frage ...). Der Artikel hat ... zum Thema. Das Hauptthema des Artikels ist Im Mittelpunkt des Artikels steht die Frage / die These Die Hauptthese lässt sich so /folgenderweise formulieren Die zentrale Aussage des Artikels besteht darin, dass*

англ. *The article (paper) deals with ...*

Knappe Beschreibung des Inhalts des Artikels / Kurze Inhaltswiedergabe des Artikels:

нім. *Im Artikel wird folgendes Problem formuliert Im Artikel wird berichtet, dass ... Es wird darauf hingewiesen, dass ... Hier wird betont / hervorgehoben / unterstrichen, dass ... Im Artikel werden folgende Fragen gestellt (analysiert) ... Der Verfasser beschäftigt sich mit einem wichtigen (ernsthaften / ernstrangigen) Problem. Hier werden die Fragen ... beleuchtet. Der Artikel macht uns mit ... bekannt. Im Mittelpunkt / Im Blickpunkt stehen Der Hauptgedanke / die Hauptidee dieses Artikels ist ... Der Autor / Der Korrespondent / Der Berichterstatter / der Verfasser erklärt (erläutert) ...; macht einen kurzen Überblick über ...; beschreibt (schildert) ...; behandelt das Thema ...; bekräftigt das mit (folgenden) Zahlen und Fakten ...; setzt mit dem Thema ... auseinander; merkt an, dass ...; bestätigt ...; berichtet, dass ...; betont, dass ...; stellt ... (kritisch) dar; bemerkt, dass ...; führt folgende Angaben an ...; hebt die Rolle von ... hervor; unterstreicht den Gedanken ...; richtet (lenkt) die Aufmerksamkeit auf ...; macht den Leser auf ... aufmerksam; widerspiegelt / stellt gegenüber ...; weist darauf*

hin, dass ...; betrachtet das Problem aus zwei Sichtweisen; schildert dieses Problem von zwei verschiedenen Seiten / Gesichtspunkten; beruft sich auf ...; bringt dafür folgende Beispiele ...; erörtert darin das Problem ... / die Ursachen ...; bringt überzeugende Beweise dafür, dass ... Der Artikel enthält ... Angaben über (Akk.)... Man kann hier auch interessante Tatsachen über (Akk.) ... finden. Man geht davon aus, dass ... Die Zahlen zeugen davon, dass ...

англ. The problem in this article is ... At the beginning of the article the author describes/writes, dwells on, touches up..., thinks/considers that ... , explains, introduces, stresses, points out, emphasizes, ... The author/article starts/begins with a/the description of ... by mentioning ... The analysis of ... is made. Some/a few/critical remarks about/concerning ... The paper /article discusses/deals with /analyses/considers/explains/describes/establishes/introduces /develops/presents/ provides/studies/represents/features/contains/concentrates on ... The main objective/goal/purpose of the paper/article is It (the article) gives a detailed analysis of ..., contains the data on... This article posits that, ...

Struktur:

нім. Der Artikel lässt sich in ... Teile gliedern. Der Artikel behandelt die folgenden 3 Punkte: ... Der Artikel hat vier Teile: ... Der Artikel besteht aus drei Teilen: ... Im ersten Teil geht es um ... In erster Linie zeigt er die Rolle von ... Der zweite Teil beschäftigt sich mit ... Der letzte Teil befasst sich mit ... Zweitens erörtert er kritisch die Meinung von ... Außerdem wird der Frage nachgegangen, warum ... Der Artikel behandelt die folgenden 3 Punkte / Fragen: Erstens ..., zweitens, ... drittens ... Zuerst geht es um ..., dann wird ... behandelt, anschließend ..., zum Schluss ... Ferner werden einzelne Faktoren (Seiten, Ziele, Aufgaben) ausführlich(er) erörtert, die für ... von Bedeutung sind (eine wichtige Rolle spielen).

англ. The paper consists of ... parts (chapters). The paper contains the following parts: ... In a first part, Then /after that, next / the author passes to ... / goes on to say that ... says /reports that ... gives a detailed/thorough/ comprehensive/thorough analysis/description of ... The article continues to describe ... At the beginning of the article the author describes/writes, dwells on, touches up..., thinks/considers that ... , explains, introduces, stresses, points out, emphasizes ...

Intention des Textes (Einstellung des Autors zum Geschriebenen): нім. Der Autor will uns informieren, mahnen, belehren, erinnern, etc. In weitem erörtert er kritisch (übt Kritik an ... , bringt seine Einwände gegen ...). Ausführlicher (kurz) geht er auf die Frage (Bedeutung, Prinzipien, Beispiele, die Gesetzmäßigkeiten, Kategorien usw.) ein. Außerdem wendet er sich dem Problem zu, das ... Zur Begründung seiner Meinung bringt er statistische Angaben über ... , (zitiert, beruft sich auf ...). Der Autor vertritt die Meinung / den Standpunkt, dass ... Er betont weiterhin, dass ... Der Autor versucht, ... zu analysieren / zu bewerten / zu klassifizieren / zu interpretieren / zu charakterisieren / zu vergleichen. Viel Platz räumt der Autor den Ursachen des ... Anschließend (zum Schluss) fasst der Reporter (Wissenschaftler, Herr N.) seine Darlegungen zusammen und zeigt, wie man die Lage ändern könnte (wie wichtig wünschenswert, zweckmäßig, vielversprechend eine Änderung der bestehenden Sachlage / Situation wäre).

SCHRITT: SCHLUSSTEIL

Ihre Meinung:

нім. Ich schließe mich der Meinung des Autors an / nicht an, dass ... Ich stimme dem Autor zu / nicht zu, dass ... Ich will nur 2

Punkte nennen / aufführen. Ich habe große Zweifel, dass ... Dafür / dagegen spricht, dass ... Was mich anbetrifft / Ich bin der Meinung / Meiner Meinung nach / Ich meine damit ... Ich möchte sagen ... An diesem Beispiel wird deutlich, dass ... Anschließend / zum Schluss fasst der Autor seine Darlegungen zusammen und zeigt, ... Damit bin ich nicht einverstanden, dass ... Das finde ich nicht richtig, weil ... Ich stehe auf dem Standpunkt, dass ... Was mich angeht, ... Ich finde ... / Ich glaube ... / Ich meine ...

англ. To sum up, there are a few different approaches to the problem of ... And finally, to sum up, ... In conclusion the author ... The article ends with ... At the end of the article the author draws the conclusion/comes to the conclusion that ...

Schlussfolgerungen:

нім. Ich fasse (die Hauptpunkte / das Wesentliche / Wichtigste) ... kurz zusammen: Es geht kurz gesagt / vor allem / hauptsächlich / im wesentlichen um ... Abschließend möchte ich ... Zum Schluss möchte ich ... Als Schlussfolgerung kann man sagen, dass ... Ich finde diesen Artikel nicht / sehr interessant / aktuell / spannend / informationsreich / inhaltsreich / wichtig / todlangweilig / empörend / anregend ... Nach all dem Gesagten kann man schließen, dass ... Ich habe viel Neues über ... erfahren. Es ergibt sich, dass ... Es (Aus dem Artikel) ist ersichtlich, dass ... Darau (aus den angeführten Tatsachen) folgt, dass ... Der Artikel (das Thema) regt zum Nachdenken an. Mich hat überrascht, dass ... Zusammenfassend lässt sich sagen, dass.

англ. The article is of great help to ... The article is of interest to ... Finally, I'd like to say that it's been a great pleasure ...

Застосування мовних /мовленнєвих стандартів-кліше дає змогу достатньо чітко розмежувати ексцерпт покровоко та скоротити час на підготовку вдалого ексцерпту референтом-перекладачем. Одночасно ексцерпт зберігає традиційну форму. Виклад матеріалу розпочинається з характерних для кожного кроку смислового аспекта мовних кліше та зворотів.

Для тренувального ефекту реферування ми вдалися до покровкових запитань, відповідаючи на які здобувачі вищої освіти вдосконалюють майстерність мультимедіального реферування.

SCHRITT EINLEITUNG: Titel des Artikels: *Wie lautet der Titel des Artikels?* Quelle: *Welcher Zeitung ist der Artikel entnommen?* Name des Autors: *Von wem stammt der Text? Wer ist der Autor?* Entstehungszeit, -ort: *Wann und wo ist der Artikel herausgegeben? Wann und wo wurde der Artikel veröffentlicht?* Anfängliche Vermutung: *Welche Information kann der Überschrift entnommen werden?*

SCHRITT HAUPTTEIL: Thema des Artikels: *Wovon handelt das Ganze? Wie ist die zentrale Idee des Artikels bzw. der thematische Leitfaden?* Knappe Beschreibung des Inhalts des Artikels: *Worum geht es in dem Artikel?* Zusammenhang zwischen Überschrift und Inhalt: *Welchen Zusammenhang gibt es zwischen Überschrift und Inhalt?* Struktur: *Wie ist der formale Aufbau des Beitrags? Wie ist der Text aufgebaut? Wie beginnt und endet der Text? Gibt es einen Spannungsbogen? Finden wir Höhepunkte? Vielleicht mehrere?* Sprache: *Welche Wortarten dominieren? Gibt es besondere Stilfiguren?* Intention des Textes (Einstellung des Autors zum Geschriebenen): *Was will der Autor von uns? Wie ist die Struktur der Argumentation des Autors? Ist die Argumentation logisch-stringent aufgebaut? Wie steht der Autor zum Geschehen? Kommentiert er das Geschehen sogar? Welche Einstellung hat der Autor zum Geschriebenen? Ist das erkennbar?*

SCHRITT SCHLUSSTEIL: Adressaten: *An wen richtet sich der Text? Wer ist der Adressat des Textes? Wer soll mit diesem Text angesprochen werden?* Offene Fragen: *Gibt es noch offene Fragen, die der Text nicht behandelt oder beantwortet? Ihre Meinung: Wurde unsere anfängliche Vermutung bestätigt? Was ist unsere Meinung? Wie sieht die eigene Meinung zu diesem Text aus?* Schlussfolgerungen: *Was kann man nach all dem Gesagten schließen?*

У процесі самостійної роботи здобувачу освіти необхідно знати: 1) мовні /мовленнєві стандарти-кліше (маркери, слова та словосполучення), які використовують в ексцерптах для позначення відповідних смислових кроків; 2) покроковий алгоритм мультилінгвального реферування.

Досить поширеними недоліками мультилінгвального реферування є буквальний переклад, який породжує «нові терміни», які іноді порушують семантичну адекватність. Також були виявлено труднощі, пов'язані з виходом студентів на непідготовлене мовлення.

Насамкінець хочеться згадати розумний штучний інтелект, наприклад TLDR як інструмент підсумовування статей (<https://tldrthis.com/>). Він аналізує будь-який фрагмент тексту статті та автоматично підсумовує його одним клацанням миші таким чином, щоб спудею було легше читати та розуміти великий за обсягом публіцистичний текст. Він усуває рекламу, спливаючі вікна, графіку та інші онлайн-завади, що відволікають увагу, щоб забезпечити чисте та зосереджене читання з опцією перекладу. Інший інструмент resoomer (<https://resoomer.com/en/>) скоротив абзаци статей без будь-якої переробки. Позитивним моментом є можливість перекладу публіцистичного тексту.

Висновки. Наведені мовні /мовленнєві стандарти-кліше для мультилінгвального реферування української статті німецькою та англійською мовами мінімізує час та зусилля для укладання ексцерпту німецькою та англійською мовами покроково за єдиною структурою. Укладаючи полімовний ексцерпт, покроковий алгоритм сприяв передовсім тому, щоб не пропустити суттєвої інформації зі змісту первинного тексту, точно оцінити повноту мультилінгвального реферування.

Перспективи подальших розвідок можуть здійснюватися у руслі розроблення методів реферування публіцистичних аудіо-текстів різними мовами.

Література:

1. Bachmann, H. Richtig wissenschaftlich exzerpieren – mit Beispiel. *Scribbr*. 2021. URL: <https://www.scribbr.de/studium/exzerpieren/> (abgerufen am 23. November 2022).

2. Громова Н. Лінгво-стилістичні особливості газетних текстів англomовної преси як засоби впливу на читацьку аудиторію. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2016. Вип. 23. С. 26–31.
3. Галицька О. Б. Реферування публіцистичного тексту німецькою мовою : метод. розробка [для студ. вищ. навч. закл.] / авт.-упоряд. О. Б. Галицька. Луцьк: [б. в.], 2019. 59 с. (нім. мовою).

Halytska O. Language /Speech Standards-Clichés for Summarizing of Publicistic Text

Summary. The article deals with language/speech standards-clichés for teaching multilingual summarizing of a journalistic text in German and English for students of higher education of the first bachelor's level (field of study 03 Humanities, programme subject area 035 Philology, according to the educational and professional programme "Language and Literature (German / English). Translation", specialization Germanistic Languages and Literatures (Including Translation), Primary – German or English. The article analyzes the linguistic and didactic skills necessary for creating an excerpt of a journalistic text in German and English (a short summary of the main points of the article), as well as the mechanism for selecting appropriate German and English communication tools, which are necessary for the development of the skills of multilingual abstracting of journalistic texts at an advanced stage, i.e. level B2 according to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The toolkit of artificial intelligence for abstracting was analyzed.

The work on creating an excerpt is tentatively divided into the following stages: the preparatory stage (determining the informativeness of the journalistic text), the stage of analytical operations (compression of the journalistic text at the semantic and structural levels), the stage of synthetic operations (formation of the obtained and compressed information into a secondary text, an excerpt of a journalistic text). The excerpt should be concise and clear, providing an overview of the article's content without going into too much detail. Excerpts highlight key points or arguments made in the journalistic text. On the basis of the given algorithm for teaching summarizing, the author analyzes the positive result of using the appropriate method in the educational process. For the training effect of abstracting, step-by-step questions are given, answering which students of higher education improve the skill of multilingual abstracting.

Key words: language/speech standards-clichés, summarizing, excerpt.